Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ṿinṭer

Brenner, Yôsēf Ḥayyîm
ברנר, יוסף חיים

Ṿarshe, 1936

כה.

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8203

Visual Library

כה.

נאָך דידאָזיקע פאַרלויפענישן זענען ביי מיר דורכגעגאַנגען עטלעכע טעג אין סתם לעבן, אין אַ לעבן ענלעך צום לעבן פון געוויקסן. יעדן אָוונט פלעג איך אַרײַנקומען צו משה שמערלס אין הויז, אָפט פלעג איך אַרײַנקומען אין דעמדאָזיקן הויז אויך מיטאָג־צייט. אָבער אַלע פראַגן, אַלע מחשבות האָבן מיך עפעס ווי פאַרלאָזט. די מלאכה פון אַנאַליזירן און גריבלען זיך האָב איך עפעס ווי פאַרגעסן. אויך מיין טרויער איז געוואָרן אַ ווייכער, אַ שוועבנדיקער, אַ מין צאַרטער אומעט. אין מיר האָט זיך געשפירט יענער מין רואיקייט פון באַלאַגערטע שטעט איידער זיי פאַלן אַרײַן אין די הענט פון שונא, וועלכע באַלאַגערט זיי.

אינדערפרי גיי איך אַרויס פון מיין היים. אויפן וועג באַגעגנט מיך עובדיה, וועלכער גייט דאַוונען אין אַלטן בית־מדרש אַרײַן און ער שלעפט מיך מיט זיך, מחמת ער האָט אַ סך זאַכן מיט מיר איבערצורעדן. איך שטעל מיך נישט אַנטקעגן זיין בקשה און איך גיי אַרײַן. דאָרטן איז איצט דער לעצטער מנין: עס דאַוונען די שפעט־אוועקגייענדיקע: די כלי־קודש, די „היטער פון שטאָט“, דער רב, דער דיין, ביידע שוחטים, קאָצין, ר׳ צדוק דער אייניקל. דער חזן ביי אָט דעם מנין איז תמיד יאָסל דער מושלם. יעקב איז אויך דאָ, ער דרייט זיך אַרום פון וואַנט צו וואַנט מיט אַ לויכטנדיק פנים, מיט אַ גרויסער אינערלעכער אויפרעגונג; די הענט זענען ביי אים אין די הויזן־טאַשן און זיי האַלטן דאָרט עפעס אַ זאַך מיט גרויס הנאה, און ווי נאָר ער דערזעט אונז אַרײַנקומענדיק, לויפט ער צו אונז באלד צו ווי אַ פייל פון בויגן, מיט איין שפרונג.

– איר ווייסט דען נאָך גאָרנישט?

– וואָס?

צי ווייסט איר דען באמת גאָרנישט? ניין, ירמיה שמייכלט... ס'א ליגן, איר מאכט זיך... ניין? ס'איז אוממעגלעך, איר זאָלט נישט וויסן... איר ווייסט, הא!..

– וואָס? וואָס?

– צי דען ווייסט איר טאַקי נישט? – טאָ הערט-זשע: היינט אינדערפרי, ווען איך בין געגאנגען עפענען דאָס געוועלב... איך האָב שוין נישט געוואוסט וואָס צו קלערן און וואָס צו טאָן... צוויי חדשים!.. און איך האָב שוין גערעכנט אוועקשיקן אים א בריוו און אויסגיסן דאָרט מיין גאנצן צאָרן: ביז ווען?! ענטפער, לכל הפחות, מיט אַ קארטל – נישט אמת? אָבער איך האָב זיך מיישב געווען און בארעכנט: אפשר איז זי נישט אנגעקומען... כאָטש איך האב געשיקט אין א פארזיכערטן בריוו... און היינט ווי איך גיי אזוי – ערשט דער בריווטרעגער קומט מיר אָן אנקעגן, אין הארצן האט זיך מיר ווי עפעס אָפּגעריסן... טאמער? איך רייס אויף דעם קאָנווערט – יאָ! יעקב בן משה עובדמאן פון צ.! כא-כא-כא...

– וואס? – האט אויפגעציטערט עובדיה – די קאָרעס-פאנדענץ? און מיינע?..

– די קארעספאנדענץ, מיין טייערער, די קארעספאנ-דענץ... אויב דו גלויבסט נישט, טא נעם און לייען...

די צייטונג ווערט ארויסגענומען מיט דער נויטיקער צע-רעמאניע פאר אזא באדייטנדיק געשעעניש. באלד זאמלען זיך צונויף ארום אונז דאס רוב מתפללים, באזונדערס די יונגע-לייטלעך, וואס זיצן אויף קעסט... ר' צדוק דער אייניקל כעסט זיך אויפן „יאריד", וואס מען מאכט אין „מקום קדוש", אבער אין די ערשטע מינוטן הערט אים קיינער נישט. דערנאך הויבן אויך אנדערע אן זיך צו קלאגן: ווי מיאוס עס איז אזא זאך! הויכע שמונה-עשרה... קדושה... דעם רבס זון... ויי-וויי... דעמאלט כאפט זיך יעקב אויף פון זיין גליקלעכער וועלט, ער שפרינגט אויף און גרייט זיך גיין צו זיין פעטער אין הויז.

ר׳ צבי גלותזאנס מיטלסטע טאכטער, די צארטע און שוואכע, איז א שטיקל ציוניסטקע און זי קען אויך ארויסזאגן עטלעכע קורצע זאצן אויף העברעאיש, ווי „מה טוב ומה נעים״...

— נו, עובדיה, ירמיה, לאמיר גיין ירמיה, קום דו אויך צוזאמען מיט אונז וועסטו אונז זיין אן ארויסהעלפער. איך האף, אז ווען גד וועט דערזען געדרוקטע ווערטער, וועט ער זיך באציען צו דעד זאך גאר אנדערש. ער פארמאגט גוטע ביכער, וועלכע ווערן ביי אים אין שטוב פארשימלט אומזיסט און אומנישט. ביז איצט האט ער נישט געוואלט געבן. אויך די שוועסטער מיינע, דאכט מיר, אז זי איז איצט דארטן און דו מאמע האט מיך געבעטן איר עפעס איבערגעבן...

און זאלבעדריט גייען מיר צו יעקבס פעטער אין הויז אריין.

אין א זאל פול מיט בלאטע און שמוץ און מיט קישנס און פערענעס, וואס וואלגערן זיך אויף דער פאדלאגע, דרייט זיך ארום אהין און אהער א קליין באשעפענישל, איינגעבונדן אין רצועות פון תפילין — דאס איז גד, ר׳ צבים זון איינער פון יענע באלעבאטישע בחורים, וועלכע לערנען אין חדרים ביז א יאר זיבעצן, און דערנאך פארברענגען זיי זייער צייט אין פארשיידענע קלויזן אלס „פאר-זיך-לערנער״ און פרווון אויך לערנען ביי לערערס שפראכן און קענטענישן און שטעלן זיך צום עקזאמען אויפן קורס פון די ערשטע קלאסן-גימנאזיע (אין אט דער תקופה „ווידמענען״ זיי אויך א פאר חדשים אויף אויסצולערנען גרינטלעך העברעאיש דיקדוק, און ס׳טרעפט אז זיי דערגרייכן דא אפילו ביז די „פועלים״). אבער דאס אלץ דויערט ביז א יאר צוויי איידער ס׳קומט די צייט, ווען מ׳רופט זיי צו מיליטער-דינסט. דעמאלט זענען זיי זיך נוהג אלץ צו פארלאזן: זיי דארפן דאך איינגיכן שטיין צום מיליטער. און נאכדעם, ווי זיי ווערן פטור פון מיליטער-דינסט, הויבן זיי אן צו „שטיין אין שידוכים״.

די וועלט איז א גלגל-החוזר.

אז דער בחור הער גד, זאל לעבן, דערזעט די ארייג-

קומענדיקע, פאַלט אים איין אַ וואונדערלעכער געדאַנק זיך אויסצודרייען צו דער וואַנט און זיך אַוועקשטעלן גלייך, ווי ער וואָלט געדאַוונט שמונה-עשרה. בע!.. וואָס קענסטו אים איצטער טאָן? יעקב גייט צו און רייסט אים אָן ביים אויער. דאַן קומט אַריין ר׳ צבי בכבודו ובעצמו מיט אַ מענה-לשון.

— ויבוא המן... ווער, מיין טייערער, בעט עס דיך איבער-צורייסן מיין זון אינמיטן דאַוונען? אויך אָן דיר איז ער, ברוך השם, נישט קיין גרויסער בעלן אויף דאַוונען. ס׳איז ראש-חודש — און ער איז חולה צו גיין אָין בית-מדרש... דאַוונען מיט מנין. עפּעס אַ קלייניקייט!

— אָטאָ דאָס רופט זיך על פי תלמוד אַ שלעכטער שכן — ווייזט עובדיה אַרויס זיין בקיאות.

— איך בין געקומען, וואָס אַן אמת, מכוח אַ וויכטיקערע זאַך ווי איבערייסן דאס דאַוונען — לאכט יעקב.

— אָבער אז ס׳רוקט זיך אים אונטער אַ מצווה, וויאַזוי-זשע זאָל ער זי אָפּלאָזן? — גיט צו עובדיה.

כדי נישט אָנצוהויבן גלייך פון דער קאָרעספּאָנדענץ, האַלט זיך יעקב ביי זיין ליגן און ער גיט אַ פרעג

- די שוועסטער מיינע איז דאָך געווען דאָ?

ר׳ צבי הויבט אָן פון זיין זייט מיט אַ נעבעכדיקער שטי-מע: „וואָרום ווען קומט דען אייער פילאָזאָפקע אַריין צו אונז אין שטוב אַריין? — צום סוף מאכט ער אַ פריילעך פנים צו יעקבן, און די אויגן זיינע, ווי זיי וואלטן געזאגט: דריי טעכ-טער האָב איך, דריי דערוואקסענע טעכטער...

ז י איז גישטאָ, און פונדעסטוועגן פאַרדריסט מיך נישט אלעמאַי איך בין געקומען. מיט אַ רואיק געמיט הער איך אויס די קולות, וואָס דערטראָגן זיך פון קיך און וואָס פאַלן אויף דער דינסט, „אויפן שטיק פלייש, וואָס קען אַ קאַץ דעם עק נישט פאַרבינדן״, און אויף „די כלות — די ממזרטעס — זאָלן זיי שוין בלייבן ליגן און שוין מער נישט אויפשטיין,

גרויסער גאָט אין הימל! — וועלכע ליגן זיך צעלייגט אויף די בעטן ביז מיטאָג, ממש ווי קאָצינס טעכטער".

דער מ׳סר פון „יענעס" (אזוי פלעגט גד אָגרופן זיין פאָטער) מאכט נישט קיין שטארקן איינדרוק אויף דעם דאָוונער. ער גייט־אויס דריי טריט הינטער זיך מורמלענדיק „עושה שלום", ער הויבט אָן צו ציקלען דעם „הלל" און זיך ארום־אַנגלען מיט יעקבן.

— „יהי-הי-הי שם ה׳ מבורך מע׳תה ועד"... הא, שיינער בחור, וואָס גראבלסטו דאָרט אין דיינע קעשענעס? אַ טייערע זאך, מסתמא? א פאטאגראפיע פון א כלה, האָ? וע ע״ד עולם, ממזרח"... הע, ארויס מיט דיין געהיימניש, ארויס אויפן טיש תיכף ומיד!

ער ווארפט זיך אויף יעקבן און וויל ארויסקריגן די טייערע זאך. דער „שיינער בחור" שטעלט זיך, כלומרשט, אנטקעגן. דער סוף פוגם אנטקעגנשטעלן זיך — גדס נצחון. דאָס בלאט איז אויסגעשפרייט ווי א ליילעך, גד שרייט: „מזל־טוב! יאנקעלע איז שוין אויך א שרייבער"! — און ער מאכט „שהחיינו". דער „קאָרעספאָנדענט" צעפלאקערט זיך, ער כאפט די ציישונג און הויבט אליין אָן לייענען הויך און אקצענטירנדיק יעדעס וואָרט...

דאָס געשפרעך פארפירט זיך וועגן דער ביבליאָטעק. דער העלד פון טאָג און עובדיה רעדן אגיטאציע־רייד. די באדערפעניש דערין לאָזט זיך פילן, לויט זייער מיינונג, אין דער גאנצער שטאָט. גד שפרינגט אויף און שווערט זיך, אז ער איז נישט קיין ישיבה בחור, אים וועט מען נישט אפנארן, ער וועט בשום אופן נישט אוועקגעבן אומזיסט דעם „עיט צבוע", וואס ער פארמאָגט. און ר׳ צבי גיט צו, אז „אויך ער גד, רעדט ווי א שוטה"; די עיקר־פראגע, וואס מ׳דארף פרעגן די בחורים, איז: אויף וואָס דארפן זיי האָבן די גאנצע ארבעט? וואס וועלן זיי פארדינען פון דער ביבליאָטעק? ער איז אויך געווען אין זיין צייט א בחור — זענען אים דען געלעגן אין קאָפּ אזעלכע נארישקייטן? וועגן מיר און וועגן

עובדיהן איז שוין נישטאָ וואס צו רעדן, אָבער אפילו יעקב און גד אליין — קען זיי דען דאס פארנעמען זיך מיט די זאכן נישט ברענגען קיין שאָדן, זייער גוטן נאָמען, וואָס זיי האָבן, און נאָך? צי דען וואָלט פאר זיי נישט בעסער געווען, זיי זאלן אנשטאט דעם זיך באשעפטיקן מיט עפּעס אַ ממשותדיקע זאך?

און איך זיץ מיר אויף מיין אָרט און הער אלץ אויס מיט א רואיק געמיט.

* * *

אויך מיין קנאה־שנאה צו בורסיפן איז אַזוי ווי איינגע־שטילט געוואָרן אין יענע עטלעכע טעג, וואָס די פּרטים פון זייערע געשעענישן קען איך איצט נישט אויפלעבן אין מיין זכרון ווי ס׳געהער צו זיין. איך פלעג זיצן ווי אַ טויב־שטומער אָפּגערוקט פון א י ר, כ׳פלעג בלעטערן עפּעס אַ צייטונג אָדער א זשורנאַל, כ׳פלעג הערן איר שטימע און פלעג בגנבה קוקן אויף איר, און ע ר פלעגט זיצן נאָענט לעם איר, ר׳פלעגט באַרעדן עמיצן פון זייערע באַקאַנטע אָדער ער פלעגט איר עפּעס דערציילן וועגן אַ ליבעס־קאָנפליקט, ר׳פלעגט זי רופן „אידעאַליש מיידל, גרויסע נשמה, ערנסט פריילין״, און זיין אויסשפּראַך איז אינטעליגענט, דערצויגן, ווייך. זי רעגט זיך אויף מיט פאַרגעניגן, פּעטשלט אים איבערן מויל און צווייטשערט ווי אַ פויגעלע, אַז „ערשטנס, איז זי גאָר נישט קיין אידעאַליש מיידל, נאָר אַ פשוט־פשוטע״, און אירע קאַרשן־ליפּן דריקן בלויז אויס קושן־קושן... און ער פון זיין זייט רייצט זיך ווידער מיט איר און ער זאָגט: ערשטנס, ערשטנס — און קיין צווייטנס איז נישטאָ; דאָס איז אויך איינע פון די מידות פון די אידעאַלישע מיידלעך אָנצוהויבן מיט אַן „ערשטנס״, בעת זיי האָבן נישט קיין שום „צווייטנס״. —

צייטנווייז פלעגט ער פאָרלייגן „צו זיין ערנסט און רעדן וועגן ערנסטע זאַכן״, און דאַן פלעגט ער אויסזוכן עפּעס

אַ פראגע און פלעגט אָנציען אויף זיין פנים אַ גלייכגילטיקייט, בעת עס פלעגט דערויף ארומשוועבן אַ פארבאָרגענער מעפיסטאָפעלישער געלעכטער.

— יאָ... וויכטיק... מיינע זינד בין איך איצט געצוואונגען צו דערמאָנען. איך, אַ שווער-זינדיקער מענטש, פארמאָג נישט קיין גרויסן פארלאנג צו ברעכן שטולן — יאָ, אָביעקטיווקייט — וואָס קען מען טאָן... יאָ... אונזער אידעאליסט וויל דווקא הערן מיין מיינונג וועגן זיין אידעע — טאָ לאָמיך אים זאָגן. יאָ... אין תוך פון דער זאַך! מיך, אַלס ווען, רירט די גאנצע פראגע גאָרנישט אָן. יאָ... די פראַגע... בכלל, ס'איז דאָך אַ געלעכטער דאס עצם-אַרויסשטעלן די פראַגע. „דאָס יידישע פאָלק איז קיין פאָלק נישט" — איז בכן וואָס איז דער געשריי, מיינע געערטע הערן? איר ווילט תחית-המתים? וויפל איר זאָלט גישט שרייען און וועקן, וועט איר דאָך נישט אויפלעבן אַ מין, וואָס איז אונטערגעגאַנגען און פארשוואונדן געוואָרן. שתדלנות פארשטיי איך, ווייניקסטנס, כדי צו פארמיידן אַ ווייטיק אָבער נישט אים צו פארלענגערן... יאָ... לויט מיין מיינונג, האָבן די ליבהאָבער פונם מענטשליכן מין זיך געדארפט באַמיען... נו, צו פארשטיין, ווייניקסטנס, אַז דאָס לעבן פונם אוראַלטן „יידישן פאָלק" — דאָס איז זיין טויט. די דעמבן-גריכנלאנד, רוים — זענען צעבראָכן געוואָרן, אַז ס'איז געקומען זייער צייט, און די י י ד ן קריכן ארום ווי ווערים, רעדן זשאַרגאָן און דערוועקן אַן עקל מיט זייער אויסזען און מיט זייערע מנהגים. וועגן אלע „טאַטן" לוינט נישט צו רעדן, ווייל דאָס איז אלץ נאַרישקייטן. אָבער דער פאקט אליין, פאר זיך, איז לעכערלעך, וואָס אנשטאָט אוי־סצושפייען און אוועקצוגיין ווייטער הויבן אָן געזונטע מענטשן צו בענקען נאָך אַזיא... יאָ, דאָס דערמאנט מיך ניטשעס עפיגראַם...

דאָס פנים פונם פרעגער דעם אידעאליסט—יעקב עובדמא — זעט אויס ווי א פנים פון א מענטש, וואָס רויבער האבן אים אַרימגערינגלט צוצורויבן אלץ, וואָס ער פאַר-

מאַגט. דער „לאָמיך הערן, וואָס איר זאָגט" איז אים ניש געלונגען. ער האָט זיך פאַרלאָזט אויף דעם, וואָס בורסיף גייט תמיד פאַרביי יעדע זאַך, וואָס מ׳פרעגט אים, מיט א שטאָלצן שווייגן, און דאריבער האָט ער געהאָפט, אַז ער וועט האבן אַ געלעגנהייט צו דערציילן, צו רעדן, אויפצווייזן — ערשט אָט קומען רייד ווי שפיזן, ווי שארפע פיילן...

— אַן אַ סימילאַטאָר — רייסט ער אים איבער — וואָס איז דאָ פאַראַן צו רעדן... נישטאָ וואָס אויסצוהערן אַסימילא-טאָרישע רייד... מיר ווילן נישט זיין קנעכט... וואָס ?.. ירמיה, וואָס רעדט דער מענטש ?.. ער איז משוגע געוואָרן... מיר וועלן נישט אויפהערן צו זיין ציוניסטן... נישט אמת, ירמיה ?

— ציוניסטן — דאָס איז אַן אנדערע פראַגע ; אָבער די רייד פון הער בורסיף זענען בכלל בלויז — ווערטער... דער פשוטער גלייכער אמת איז נישטאָ אין זיי.. ס׳איז זעלבסט פארשטענדלעך, פונם שטאנדפונקט... אָבער דער הומאניזם... דער אמת ער הומאניזם... די מענטשן-ליבע... דאס פארשטיין דעם צער..

— און הער פייערמאן איז אַ ציוניסט ? — גיט מיך א פרעג אונזער מיטשמועסערין.

— אַ ציוניסט ?.. ניין.. כ׳מיין צו זאָגן : ס׳איז נישט קלאָר... ס׳א ספק... איך ווייס נישט..

ראַכיל מאָיסעיעוונא קוקט אויף בורסיפן, אירע אויגן פינקלען, און זי מאכט איר ליבע מינע מיטן מויל און זי מאכט-נאך זיין שטימע :

— יאָ... וויכטיק... „איך ווייס נישט"... און איך האָב געמיינט, אַז בלויז פון יונגע מיידלעך קען מען הערן אַזא תשובה ...

אָבער איך באמי זיך, אז מיין פנים זאל האָבן עפּעס א ספּעציעלען אויסדרוק, ס-זאל עפּעס ווי אויסדריקן : קיין שום זאַך קען מיך נישט אָנרירן און קיין שום מענטש קען נישט גרייכן צו די גרעניצן פון מיין פארשטאנד. שמייכלען — דאס

וואָלט געווען גאָר נישט געווען פון קלוגשאַפט. ס'איז נישט נייטיק פשוט: אַ ב ס אָ ל ו ט ק יי ן ש ו ם ז אַ ך. גאָרנישט.

פון דאָרטן קום איך צו עובדיהן און איך קערעווע דורך פערשיידענע אומוועגן דעם שמועס אַזוי, ביז מיר הייבן אָן צו רעדן וועגן דאס הויז פון משה שמערלס...

פרידלעכע רואיקייט איז געווען אַרום מיר.